

Nr 155.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående särskilt hyresbidrag åt gifta underofficerare med vederlikar vid armén; given Stockholms slott den 23 mars 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att för beredande, i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder, av särskilt hyresbidrag åt gifta underofficerare med vederlikar vid armén under åren 1917 och 1918 å extra stat för 1918 anvisa ett förslagsanslag av 72,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att under innevarande år av tillgängliga medel förskjuta vad för ändamålet erfordras.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

B. B. E. Mörcke.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 23 mars 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, yttrade härefter:

»Ut i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under punkten 39 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlåtas angående beredande av särskilt hyresbidrag åt vissa underofficerare, tillsvidare under fjärde huvudtiteln å extra stat för år 1918 beräkna ett förslagsanslag av 36,000 kronor.

Jag anhåller nu att få underställa detta ärende Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt gällande reglemente för arméns avlöning under fred utgår till underofficer med lön på stat, vilken icke åtnjuter bostadsförmån och servis in natura, inkvarterings- och servisbidrag med följande belopp:

Navarande
förhållanden.

Beställning.	I Stockholm.			I Göteborg.			Å annan ort.		
	Inkvarteringsbidrag.	Servisbidrag.	Summa.	Inkvarteringsbidrag.	Servisbidrag.	Summa.	Inkvarteringsbidrag.	Servisbidrag.	Summa.
Fanjunkare och likställd	210	90	300	288	12	300	228	12	240
Sergeant och likställd.....	150	90	240	228	12	240	168	12	180

Vad tillgången å bostadslägenheter angår, är denna mycket växlande. Medan vid somliga truppförband bostäder finnas i tillräckligt antal, råder däremot vid andra brist därpå. Bostadslägenheternas beskaffenhet är jämväl olika vid olika truppförband. Medan exempelvis vid somliga regementen alla fanjunkare hava lägenheter om 3 rum och kök, få vid andra regementen fanjunkarna nöja sig med lägenheter om 2 rum och kök.

Under framhållande av de olägenheter i skilda avseenden, som vore förbundna med det sätt, varpå underofficerarnas inkvarteringsfråga för närvarande vore ordnad, hemställde Sveriges underofficersförbund uti underdånig skrivelse den 26 november 1913,

Framställning
av Sveriges
underofficers-
förbund.

att underofficersbostäderna av äldre typ genom vidtagande av mindre ändringsarbeten måtte sättas i sådant skick, att de bleve så nära som möjligt i överensstämmelse med de under senare åren inrättade lägenheterna för underofficerare, vilka lägenheter innehölle för fanjunkare (styckjunkare) 3 rum och kök, för gift sergeant 2 rum och kök samt för ogift sergeant 1 enkelrum med erforderliga bekvämligheter;

att å de platser, där möjlighet att på ett tillfredsställande sätt ordna naturainkvarteringen icke förefunnes, ersättning måtte tilldelas de underofficerare, som icke komme i åtnjutande av respektive 3 och 2 rum med kök, och att denna ersättning måtte utgå med de belopp, som av tillkallade sakkunniga för verkställande av utredning och avgivande av förslag rörande vissa inkvarteringsförhållanden för subalternofficerare och underofficerare vid armén angivits i ett av dem i april 1910 avgivet betänkande;

att den kontanta inkvarteringsersättningen måtte höjas till belopp, som i någon mån motsvarade gängse hyrespris å respektive förläggningssorter;

att vid de kasernetablissemang, där underofficersbostäder komme att uppföras, dessa nybyggnader måtte utgöras av s. k. småhus, i likhet med vad som skett vid Oscar-Fredriksborgs fästning; samt

att en för armén och marinen gemensam inkvarteringsförordning måtte utfärdas.

Arméförvaltningens
fortifikations-
och civila
departements
yttrande den
16 januari
1914.

Uti häröver den 16 januari 1914 avgivet underdånigt utlåtande förklarade arméförvaltningens fortifikations- och civila departement sig anse, att likhet i fråga om underofficersbostädernas storlek och bekvämlighet borde eftersträvas i mån av tillgängliga medel och eljest förekommande omständigheter;

att någon ersättning till underofficer, som finge emottaga bostad i mindre lägenhet än de, som i de modernare kasernetablissemangen kunde beredas, ej borde ifrågakomma;

att, efter verkställd utredning rörande hyresförhållandena på olika orter, åtgärder måtte vidtagas för beredande av särskilt hyresbidrag till vissa av de underofficerare, som ej finge inkvartering in natura på grund därav, att vid vederbörande kasernetablissemang finnes färre bostadslägenheter, än som vid de senast uppförda kasernetablissemangen kunde anses vara det vanliga;

samt att frågan, om vid nya kasernetablissemangs uppförande underofficersbostäder borde anordnas i s. k. småhus eller ej, syntes böra för varje särskilt fall tagas i övervägande, med beaktande av därå inverkande ekonomiska m. fl. förhållanden.

I övrigt hemställde departementen, att den gjorda framställningen icke måtte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Riksdagens
skrivelse den
12 april 1916

Uti skrivelse den 12 april 1916 anförde riksdagen, att frågan om lämpligaste sättet för ordnande av de vid armén anställda underofficerrarnas inkvartering sedan gammalt utgjort föremål för statsmakternas intresse och omsorg, utan att dock ännu ha nått en tillfredsställande lösning. Redan genom kungl. brev den 28 september 1883 hade föreskrivits, att det om möjligt skulle anordnas inkvartering in natura för samtliga underofficerare. I de fall, där underofficerare icke kunnat beredas inkvartering in natura, hade kontant inkvarteringsbidrag utgått till dessa.

Därjämte hade i berörda avseende två avlöningsformer kommit att stå vid sidan av varandra. Huruvida den ena eller andra avlöningsformen komme till användning, sammanhängde med tillgången på de särskilda orterna av bostäder för ändamålet och berodde således på omständigheter, som låge utanför den enskildes bestämmanderätt, vilket redan i och för sig stundom kunde förefalla hårt för den enskilde. Men därtill komme, att berörda två avlöningsformer vore otillfredsställande på den grund, att de ofta medförde ojämnhet och obillighet. Dels växlade nämligen de till buds stående boställena i utrymme och beskaffenhet för övrigt, dels kunde den hyresersättning, som, i händelse tillgång till bostäder ej funnes, skulle utgå, i ett fall utgöra vederlag för ett eller två rum med kök, i ett annat fall för tre rum med kök; och den, som nödgades mottaga hyresbidrag, komme därjämte ofta på grund av detta bidrags otillräcklighet i en ogynnsam ställning i jämförelse med den, åt vilken bostad upplätes.

För de gifta underofficerarna vore, i all synnerhet i Stockholm, nu utgående inkvarteringsbidrag över huvud taget för lågt för att kunna bereda dem tillfälle att förskaffa sig lämplig bostad.

Det syntes riksdagen tydligt, att till förbättrande av ovanberörda missförhållanden effektiva åtgärder från statsmakternas sida vore av behovet påkallade.

Alltsedan år 1908, då riksdagen vid prövning av utav Kungl. Maj:t uppgjorda byggnadsplaner för uppförande av nya kaserner uttalat sig för att inom de nya kasernetablissemangen eller i särskilda bostadshus bostäder måtte beredas underofficerare samt rörande storleken av dessa bostäder, hade i huvudsak principiell enighet varit rådande i fråga om underofficerarnas bostadsförhållanden. Att likväl bristande planmässighet i detta avseende gjort sig gällande, berodde dels på de befintliga olika typerna av kaserner, dels och måhända förnämligast därpå, att de dittills gjorda utredningarna i ämnet givit svävande resultat. En förnyad utredning vore under sådana förhållanden synnerligen önskvärd, och vore det enligt riksdagens mening att förvänta, att förevarande spörsmål därigenom skulle erhålla en slutgiltig lösning.

På grund av vad sålunda anförts, anhölle riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt taga under omprövning, vilka åtgärder, som borde vidtagas för att åstadkomma mera likartade inkvarteringsförhållanden för arméns gifta underofficerare än nu vore fallet, och att därvid jämväl måtte beaktas, om åtgärder kunde vidtagas i syfte att snarast möjligt bereda vid Stockholms truppförband tjänstgörande underofficerare inkvartering in natura.

Arméförvalt-
ningens
fortifikations-
och civila
departements
yttrande.

Uti infortrat underdånigt utlåtande den 20 december 1916 hava arméförvaltningens fortifikations- och civila departement förklarar sig anse, att en utredning rörande åtgärder för möjliggörande av likhet i fråga om bostadslägenheterna för arméns gifta underofficerare med vederlikar borde åvägabringas, och syntes, därest sådan funnes böra komma till stånd, fortifikationsdepartementet böra erhålla uppdrag i sådant avseende. Då emellertid en dylik utredning skulle kräva en tid av minst sex månader och arbetenas utförande efter ett eventuellt beslut därom måste taga ytterligare en avsevärd tid i anspråk, ansåge departementen billigheten kräva, att en utjämning av de mest framträdande olikheterna i fråga om bostads- och inkvarteringsbidrags åtnjutande borde, oberoende av en sådan utredning, komma till stånd beträffande samtliga arméns gifta underofficerare med vederlikar.

En sådan utjämning ansåge departementen, såsom i förberörda utlåtande den 16 januari 1914 framhållits, icke böra avse den olikhet, som låge i de olika bostadslägenheternas skilda storlek och bekvämlighet. Däremot borde den enligt departementens åsikt avse alla de gifta underofficerare med vederlikar vid armén, som icke erhållit någon bostad in natura, utan åtnjöte kontant inkvarteringsersättning. Då utredning icke föreläge om hyresförhållandena å olika orter, kunde denna utjämning icke lämpligen nu genomföras annat än genom beviljande av ett särskilt extra hyresbidrag, att utgå med viss procent av de nuvarande inkvarterings- och servisbidragens sammanlagda belopp. Detta extra hyresbidrag syntes böra bestämmas till 25 procent.

Enligt vad departementen försport, hade lönerogleringskommittén för avsikt att föreslå ett särskilt krigstidstillägg till vissa av statens ordinarie befattningshavare, att utgå med viss procent å sammanlagda beloppet av vederbörandes samtliga från statsverket utgående avlöningsförmåner. Därest ett dylikt tillägg bleve beviljat, syntes hänsyn därtill böra tagas vid bestämmandet av det extra hyresbidrag, som nu föreslagits, så att avdrag därvid skedde för den procent av inkvarteringsersättningens belopp, som i form av krigstidstillägg beviljades.

Genom särskilda brev hade Kungl. Maj:t medgivit, att hyresersättning finge med belopp, motsvarande det inkvarterings- och servisbidrag, som enligt gällande bestämmelser tillkomme sergeanter och med dem likställda, utgå till förrådsvaktmästare, åt vilka bostadslägenhet ej kunnat upplåtas. Det nu föreslagna extra hyresbidraget syntes departementen jämväl böra tillerkännas sådana förrådsvaktmästare.

Enligt uppgjorda tabläer, vilka torde få biläggas statsrådsprotokollet (Bil. 1 och 2), skulle kostnaderna för extra hyresbidrag ensamt för de underofficerare med vederlikar, vilka enligt gällande bestämmelser ägde uppbära inkvarteringsbidrag enligt den för Stockholm gällande tariff, uppgå till 7,185 kronor, under det kostnaderna för dylikt bidrag i den utsträckning departementen föreslagit skulle belöpa sig till 36,195 kronor.

Beträffande bestridandet av ifrågavarande utgifter under år 1917 syntes därför erforderligt belopp böra uppföras å extra stat för år 1918 samt förskottsvis utbetalas under år 1917. Ehuru departementen förutsatte, att det extra hyresbidraget borde utgå jämväl efter år 1917, syntes något anslag för år 1918 icke behöva av 1917 års riksdag beviljas utan kunde äskas av 1918 års riksdag att utgå på 1919 års stat.

Då i samband med genomförandet av 1901 års härordning frågan om inkvarteringsförhållandena för arméns personal och däribland för underofficerare med vederlikar skulle ordnas, avsågs därvid icke att tillförsäkra alla bostad in natura såsom en ovillkorlig rättighet, utan uppställdes fastmera såsom allmän regel, att varje löntagare på stat skulle äga uppbära allenast inkvarteringsbidrag. Enligt de under åren 1901 och 1902 utfärdade föreskrifterna i ämnet ävensom jämlikt gällande avlöningsreglemente avser detta bidrag icke att vara en hyresersättning, utan utgör detsamma en med lönen likställd förmån. För åtnjutande av denna förmån gäller dock, att det ej får åtnjutas av den, för vilken bostadsförmån in natura kan beredas i kronans hus. En underofficer kan alltså endast i mån av tillgång påräkna bostad in natura. Å andra sidan är han dock, jämlikt föreskrift i kungl. brevet den 19 juni 1908, skyldig att mottaga honom erbjuden bostad mot avstående av inkvarteringsbidraget.

Då inkvarteringsbidraget sålunda till sin natur icke utgör en hyresersättning och, åtminstone för gifta underofficerare, på flertalet orter är otillräckligt för täckande av kostnaderna för hyrande av bostad, är det tydligt, att i den mån antalet bostadslägenheter vid de olika truppförbanden icke står i samma förhållande som antalet underofficerare vid desamma, en ojämnhet i förmåner uppstår därigenom, att en underofficer vid ett truppförband kan få vänta längre, innan bostadslägenhet kan få tillträdas, än vad fallet är för en underofficer vid ett annat truppförband. I sådant hänseende torde böra särskilt framhållas den olikhet i bostadstillgång, som finnes vid vissa äldre kasernetablissemang, exempelvis Svea artilleriregemente, där endast ett fåtal lägenheter finnas tillgängliga, och vid flertalet av de under senare tiden uppförda etab-

Departements-
chefen.

lissemanen, vid vilka bostäder beräknats vara tillgängliga för alla underofficerare och vederlikar, med undantag av musikunderofficerare. Utom de familjelägenheter, som vid sistnämnda kasernetablissemang äro avsedda för kompaniadjutanter och övriga särskilda befattningshavare, finnas därstädes för övriga underofficerare bostäder beräknade på det sätt, att hälften är avsedd för gifta och hälften för ogifta. I regel torde därför alla underofficerare, musikunderofficerare undantagna, vid de regementen, som under senaste tiden erhållit nya kasernetablissemang, kunna i tur och ordning beredas lämplig bostad in natura.

Utgår man från att bostadstillgången normalt bör vara så stor, som vid sistnämnda truppförband är fallet, måste det jämväl anses billigt, att inkvarteringsförhållandena så ordnas, att vid de särskilda truppförbanden så många bostadslägenheter äro tillgängliga, att de motsvara antalet underofficerare, musikunderofficerare undantagna. Särskilt torde härvid böra eftersträvas att, så vitt möjligt är, åvägbringa likartade inkvarteringsförhållanden för arméns gifta underofficerare. Jag anser därför, att erforderlig utredning i förevarande hänseende snarast bör åvägbringas, och torde densamma böra verkställas av arméförvaltningens fortifikationsdepartement.

Såsom arméförvaltningens fortifikations- och civila departement framhållit, torde emellertid en avsevärd tid komma att förflyta, innan de byggnadsarbeten, som bliva erforderliga, hinna utföras. I likhet med departementen anser jag därför billigheten kräva, att, i avvaktan härför, en utjämning av de mest framträdande olikheterna i fråga om bostads- och inkvarteringsbidrags åtnjutande bör komma till stånd beträffande samtliga arméns gifta underofficerare med vederlikar. I enlighet med vad departementen föreslagit, torde denna utjämning böra äga rum på det sättet, att ett särskilt extra hyresbidrag tilldelas alla de gifta underofficerare med vederlikar vid armén, som icke åtnjuta bostad in natura utan endast kontant inkvarteringsersättning.

Beträffande storleken av detta extra hyresbidrag hava fortifikations- och civila departementen föreslagit, att det måtte bestämmas till 25 procent av de nuvarande inkvarterings- och servisbidragens sammanlagda belopp. Hyresbidraget skulle alltså komma att uppgå för fanjunkare och likställd i Stockholm och Göteborg till 75 kronor och å annan ort till 60 kronor samt för sergeant och likställd i Stockholm och Göteborg till 60 kronor och å annan ort till 45 kronor. För den händelse särskilt krigstidstillägg i enlighet med löneregleringskommitténs förslag komme att utgå till underofficerare och vederlikar, hava

departementen dock ifrågasatt, att nyssnämnda belopp skulle minskas med den procent av inkvarteringsersättningens belopp, som i form av krigstidstillägg beviljades.

Mot det extra hyresbidragets bestämmande till 25 procent av inkvarterings- och servisbidragens sammanlagda belopp har jag icke något att erinra. Med hänsyn till den på senaste tiden inträdda stegringen av hyreskostnaderna håller jag dock före, att detta belopp bör utgå oavkortat utan hänsyn till det krigstidstillägg, som kan varda av riksdagen beviljat. Enligt Kungl. Maj:ts den 16 innevarande månad till riksdagen härutinnan avlätna proposition är krigstidstillägget avsett att utgå med 15 procent å de i avlöningen ingående olika slag av kontanta förmåner, däribland inkvarterings- och servisbidrag. Gift underofficer, vilken icke åtnjuter bostad in natura, skulle således, i motsats till gift underofficer, vilken fått sig bostadslägenhet tilldelad, erhålla, jämte inkvarterings- och servisbidrag, 40 procent av dessa bidrags sammanlagda belopp. Den kontanta merinkomsten skulle således utgöra för fanjunkare och likställd i Stockholm och Göteborg 420 kronor och å annan ort 336 kronor samt för sergeant och likställd i Stockholm och Göteborg 336 kronor och å annan ort 252 kronor. Med nu rådande höga hyrespriser torde förmånen av att komma i åtnjutande av inkvartering in natura mer än väl uppväga ifrågavarande merinkomst.

På sätt fortifikations- och civila departementen föreslagit, torde extra hyresbidrag enligt ovan angivna grunder böra utgå jämväl åt gifta förrådsvaktmästare, åt vilka inkvartering in natura ej kan beredas.

Ifrågavarande särskilda hyresbidrag torde, liksom det av Kungl. Maj:t föreslagna krigstidstillägget, böra utgå redan för innevarande år. Då den föreliggande utredningen giver vid handen, att de åtgärder, som erfordras för åvägabringande av likartade inkvarteringsförhållanden för gifta underofficerare, icke kunna genomföras före år 1918, torde särskilt hyresbidrag böra utgå jämväl under sistnämnda år. Härför erforderliga medel torde jämväl nu böra äskas. Tillhoppa skulle alltså erfordras i runt tal 72,000 kronor. Detta belopp torde böra såsom förslagsanslag uppföras å extra stat för år 1918, med rätt för Kungl. Maj:t att under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna vad för ändamålet erfordras.

Jag får alltså hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att för beredande, i enlighet med ovan angivna grunder, av särskilt hyresbidrag åt gifta underofficerare med vederlikar vid armén

under åren 1917 och 1918 å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 72,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att under innevarande år av tillgängliga medel förskjuta vad för ändamålet erfordras.»

Till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Erik von Horn.

Bilaga 1.

Tablå över underofficerarnas inkvarteringsförhållanden december månad 1916.

	Antalet underofficerare och vederlikar med inkvartering in natura.				Antalet underofficerare med mindre än 3 rum och kök för fanjunkare och 2 rum och kök för sergeanter.		Antalet underofficerare utan inkvartering in natura.	
	Fanjunkare.		Sergeanter.		Fanjunkare.	Sergeanter.	Familjeförsörjare.	Ungkarlar.
	Familjeförsörjare.	Ungkarlar.	Familjeförsörjare.	Ungkarlar.				
I. arméfördelningen	74	11	58	45	50	69	172	56
II. D:o	42	2	37	25	23	22	138	63
III. D:o	91	10	116	46	27	35	¹⁾ 78	32
IV. D:o	124	10	76	57	77	83	²⁾ 132	61
V. D:o	78	6	117	32	50	86	³⁾ 45	9
VI. D:o	80	2	81	38	37	58	56	18
Boden	46	6	78	13	41	70	7	8
Gottland	14	1	21	8	13	23	24	4
Fortifikationens huvudstation	1	—	—	—	—	—	⁴⁾ 2	—
Intendenturförråden i Stockholm, Karlsborg och Boden	6	1	1	—	—	—	⁵⁾ 3	—
Tygstation, Stockholm	—	—	—	—	—	—	22	—
” Göteborg	—	—	—	—	—	—	5	—
” annan ort	—	—	—	—	—	—	30	—
Summa	556	49	585	264	318	446	⁶⁾ 714	251

1) Därav 9 stycken i Göteborg.

2) ” 84 ” ” Stockholm.

3) ” 3 ” ” ”

4) Samtliga i Stockholm.

5) ” ” ”

6) Därav i Stockholm och Göteborg 128 stycken.

Bilaga 2.

Approximativ beräkning

av uppkommande kostnader för beredande åt sådana gifta underofficerare med vederlikar vid armén, vilka icke åtnjuta bostadsförmån in natura, utöver utgående inkvarterings- och servisbidrag, av särskilt hyresbidrag efter 25 % av inkvarterings- och servisbidragets belopp.

(Beräkningen har verkställts med ledning av den å föregående tablå meddelade uppgiften å antalet gifta underofficerare och vederlikar, vilka icke åtnjuta inkvartering in natura, under antagande att av detta antal 20 % äro fanjunkare och vederlikar och återstoden sergeanter och vederlikar.)

Beställning.	I Stockholm.			I Göteborg.			Å annan ort.			Summa summa- rum.
	Antal.	Hyresbi- dragets belopp.	Summa.	Antal.	Hyresbi- dragets belopp.	Summa.	Antal.	Hyresbi- dragets belopp.	Summa.	
Fanjunkare och likställd	23	75	1,725	3	75	225	117	60	7,020	8,970
Sergeant och likställd ...	91	60	5,460	11	60	660	469	45	21,105	27,225
Summa	114	—	7,185	14	—	885	586	—	28,125	36,195